

ГРАМАТИКАТА НА КОНСТРУКЦИИТЕ КАТО АЛТЕРНАТИВА ЗА
ОПИСАНИЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ СИНТАКСИС И СЕМАНТИКА В ГРАМАТИКАТА И В ЛЕКСИКОНА.
ЧАСТ II: ГЛАГОЛИ И КОНСТРУКЦИИ

MAXIM STAMENOV

CONSTRUCTION GRAMMAR AS AN ALTERNATIVE TO THE DESCRIPTION OF SYNTAX-SEMANTICS INTERFACE IN
THE GRAMMAR AND THE LEXICON.
PART II: VERBS AND CONSTRUCTIONS

(Summary)

In the second part of the article the approach of construction grammar in dealing with the interface between verbs and constructions is taken to a closer scrutiny. After analysis of several constructions and the possibilities to use in them verbs in English and Bulgarian, it is concluded that we cannot offer a viable account of this interface without taking into account a whole set of factors. In modeling verb's behavior we must consider not only its meaning, but also its semantic class, type of event it names and its aspectual class. If we speak about constructions, we are supposed to consider not just their structure and meaning (as suggested in the current versions of construction grammar), but the nature and the variable possibilities of mapping in them of syntactic structure, theta roles and case marking. Thus the way of functioning of the interface between words (verbs) and constructions still remains to be modeled in a cognitively plausible way.

1. Увод

В първата част на тази статия (Стаменов 2006) бяха представени някои основополагащи идеи на граматиката на конструкциите. Въз основа на представени съпоставителни анализи на материала на български и английски бе посочено, че тези идеи притежават евристичен потенциал. Втората част на тази статия има за цел да демонстрира една насока, в която тази парадигма на езиковедски изследвания предлага многообещаваща перспектива, а именно при моделирането на начините на съотнасяне между глаголи и конструкции (отново на базата на съпоставка между английски и български).

2. Глаголи и конструкции

Един от най-интересните аспекти на подхода на граматиката на конструкциите се състои в обобщеното твърдение, че не само някои специализирани, но и основните синтактико-семантични изреченски структури може също да се разглеждат като конструкции. При този подход всеки глагол, който се включва в дадено изречение, се съотнася с определена конструкция със своята синтактична структура и значение – транзитивна, интранзитивна, дитранзитивна и т.н. Голдбърг (Голдбърг 2003: 221) илюстрира тази теза като привежда пример с глагола *slice* „режа“:

(1)	а.	<i>Emily sliced the bread.</i> „Емилия нарязва хляба“	(transitive) (транзитивна)
	б.	<i>Emily sliced the cucumbers into the salad.</i> „Емилия нарязва краставиците в салатата“	(caused motion) (за причинено движение)
	в.	<i>Emily sliced John a piece of salami.</i> „Емилия отрязва на Джон парче салам“	(ditransitive) (?дитранзитивна)
	г.	<i>Emily sliced and diced her way to stardom.</i> *„Емилия си проби със зъби и нокти пътя към славата“ (-)	(way construction)
	д.	<i>Emily sliced the box open.</i> *„Емилия отвори кутията като я разрязва“	(resultative) (-)

Във всички приведени случаи в (1) а е глаголът *to slice* означава „режа с остър инструмент“. Според последователите на граматиката на конструкциите транзитивната конструкция добавя в (1) а аспекти на семантиката на изречението, отнасящи се до това, че някой или нещо извършва дейност, която пряко засяга друго нещо или някой. В случая с (1) б конструкцията за причинено движение добавя структурната рамка, според която някой или нещо прави така нещо да се придвижи; в (1) в някой има намерение да направи така, че някой друг да получи нещо и т.н. (вж. Голдбърг 2003: 221).

Когато говорим за съчетаемост между глаголи и конструкции, не бива да се изпуска от внимание това, че тя очевидно е специфична за всеки отделен език. Както проличава от (1) по-горе, някои комбинации от глаголи и конструкции в български и английски съвпадат. Такива еквиваленти в дадения случай са транзитивната и (в

определена степен, по-подробно вж. по-долу) дитранзитивната конструкция. Тъй наречената „конструкция за причинено движение“ в английски е възможна и в български със същото значение „Емили сложи/прибави чрез нарязване краставиците в салатата“. На това място обаче трябва да се направи уговорката, че последната конструкция в английски се съчетава със значително повече различни глаголи, отколкото това изглежда приемливо в български.

От приведените в (1) примери обаче се вижда, че налице в английски са две конструкции, които не може като такива да се предадат аналогично. Става въпрос за (1) *г* и (1) *д*. В тези случаи ние сме принудени да прибегнем до превод, при който, забележете, се оказва така, че нито конструкцията, нито глаголът отговарят буквално на тези от оригинала.

Ако констатираните съответствия и различия в съчетаемостта на глагол и конструкции са налице не само за глагола *to slice* на английски спрямо *режа* в български, оказва се, че можем да направим характеристика както на всеки глагол с оглед на неговата съчетаемост с различни конструкции в съответен език, така и на разликите в нея за един и същ по основно значение глагол в два или повече езици. По този начин ще бъдем в състояние по-експлицитно да представим в какви отношения преводните съответствия на даден глагол отговарят и/или се разминават едно с друго на синтактико-семантични основания.

Разбира се и този начин на съпоставка си има своите ограничения. Така например в (1) по-горе ние имаме налице конструкции, които са езиково специфични. Такива са конструкцията за път (1) *г* и резултативната конструкция (1) *д*. В български не е лесно на мястото на *проправи* в (2) *а* да се сложат други глаголи с цел да се изрази значението, че ‘някой постига по начин X цел Y’. С други думи значението на конструкцията за път, която изглежда твърде продуктивна в английски, в български остава свързана по специфичен начин с конкретни глаголи. Така например *проправям си път* се възприема на първо място като ‘придвижване в определена посока и/или полагане на път при затруднени обстоятелства и/или терен’, докато *пробивам си път* означава ‘пробивам си път в навалица от хора’. Ако сравним (2) *а* с (2) *б*, проличава, че при комбинацията на конструкцията за път (ако сметем въобще за подходящо да твърдим, че такава е налице в български) със съответни глаголи имаме и аспекти от значението, които зависят от конкретния глагол и изискват във всеки конкретен случай допълнително „напасване“, за да станат напълно приемливи. В (2) *б* следва да си представим, че е имало много кандидати за председателското място на банката, както и че е имало хора и обстоятелства, които са пречели на Антон по пътя му към него, но той е успял да си пробие път между тях, за да го вземе. Сама по себе си комбинацията между значение на глагола и конструкция не изглежда напълно убедителна и изисква допълнителна работа на въображението, за да стане такава. Същото е валидно и за (2) *д* – налага се метафората на валяка, с който се прокарва път към мястото, да се доразвие по подходящ начин, за да стане напълно ясна и приемлива в даден контекст, както това е в (2) *е*. (2) *в-г* са направо аномални:

(2) а. *Антон си проправи път до председателското кресло на банка „Славяни“.*

б. *Антон си проби път до председателското кресло на банка „Славяни“.*

в. **Антон си проряза път до председателското кресло на банка „Славяни“.*

г. **Антон си продупчи път до председателското кресло на банка „Славяни“.*

д. *?Антон си прокара с валяк път до председателското кресло на банка „Славяни“.*

е. *Антон си прокара път до председателското кресло на банка „Славяни“ с валяка на връзките си.*